

Justis- og
beredskapsdepartementet

Oslo, 29. oktober 2019

Vår ref.: FOM/1076

Deres ref.: 19/3040 – ELB

HØRINGSUTTALELSE FRA JUSSBUSS TIL HØRING OM FORSLAG TIL ENDRINGER I STRAFFEGJENNOMFØRINGSLOVEN (BRUK AV SPYTTHETTE, PUST- OG BEVEGELSESENSOR I FENGSELCELLER MV.)

Om Jussbuss

Jussbuss er et studentdrevet rettshjelptiltak tilknyttet Universitet i Oslo. Vi har 48 års erfaring med rettshjelpsarbeid og oppsøkende virksomhet. I 2018 behandlet vi 1086 saker om fengselsrett. På bakgrunn av våre erfaringer ønsker vi å kommentere regjeringens forslag til endringer i straffegjennomføringsloven.

Våre hovedpunkter

- Dersom innsatte skal overføres til fengsel nær utreisested skal dette skje kort tid før uttransportering.
- Innsatte skal ikke kunne bli overført til fengsler med høyere sikkerhetsnivå enn det innsatte i utgangspunktet gjennomfører straff i.
- Det må forskriftsfestes eller fremgå av retningslinjene at pust- og bevegelsessensor kun er et supplement til menneskelig kontakt.
- Bruk av spytthette må ikke innføres.
- Det bør ikke innføres en egen og senket terskel for “lettere” tvangsmidler.

Merknader til pkt. 2. Overføring til fengsel nær utreisested

Av hensyn til den innsattes forutberegnelighet er Jussbuss enig i at det vil være hensiktsmessig med en tydelig hjemmel for å kunne overføre innsatte til fengsel nær utreisested hvis det av praktiske grunner vil være nødvendig.

Det må imidlertid tydeliggjøres at oppholdet skal være av kort varighet. Dersom ordlyden blir stående vil den åpne for at innsatte blir overført i lang tid før uttransportering faktisk skjer.

Innsatte skal ikke kunne bli overført til fengsler med høyere sikkerhetsnivå enn det innsatte i utgangspunktet gjennomfører straff i. Bestemmelsen slik departementet foreslår, vil kunne medføre at innsatte overføres i større grad enn nødvendig. For eksempel at Kriminalomsorgen flytter på innsatte slik de ønsker eller ser praktisk, uten at dette er nødvendig for uttransporteringen. Dette vil være uheldig da soning i fengsel med høyt sikkerhetsnivå vil kunne være belastende for den innsatte og vil kunne stagnere soningsprogresjonen.

Dersom departementet likevel kommer frem til at en slik overføring til høyere sikkerhetsnivå er nødvendig mener vi at terskelen for dette bør være svært høy. Det burde forskriftsfestes en øvre grense for hvor lenge før bestemt uttransporteringsdato overføring kan skje. Den klare hovedregelen må være at den innsatte kun vil bli overført til et fengsel med samme sikkerhetsnivå. Vi bemerker også at fengsler med lavere sikkerhetsnivå ofte er plassert i nærheten av fengsler med høyt sikkerhetsnivå, og at det derfor som oftest ikke vil være nødvendig å overføre innsatte til høyt sikkerhetsnivå.

Merknader til pkt. 4. Pust- og bevegelsessensor

Jussbuss er positive til at det utarbeides et forslag med hensikt om å forebygge og forhindre selvmord og overdosedødsfall. Vi har likevel et par bemerkninger til forslaget.

En forutsetning for å innføre pust- og bevegelsessensor er at det ikke erstatter menneskelig kontakt. Dette utgangspunktet er svært viktig, og må derfor forskriftsfestes eller fremgå av retningslinjene. Dette vil tydeliggjøre Kriminalomsorgens ansvar og redusere faren for at den menneskelige kontakten svekkes. Selvskading og destruktive tanker vil fortsatt finne sted selv om pust- og bevegelsessensorer innføres. Rehabilitering vil derfor i best mulig grad oppnås dersom tiltaket innføres som et supplement.

Innføring av pust- og bevegelsessensorer er et inngripende tiltak. Viktigheten av selvmordsforebyggende tiltak må ikke undergraves, men hensynet til liv og helse må i større grad vurderes opp mot retten til privatliv og innsattes integritet. Vi er også bekymret for at

innføringen av pust- og bevegelsessensorer vil kunne medføre en utglidning av hvilke former for overvåkning som anses legitime overfor innsatte. Departementet bør derfor foreta en grundigere vurdering av hvordan innføringen av slike sensorer på best mulig måte kan ivareta innsattes personvern.

Merknader til pkt. 5. Bruk av spyttette

Innføring av spyttette

Bruk av spyttette må ikke innføres. Vi har forståelse for ubehaget spytting påfører ansatte og andre innsatte, men mener at innføringen vil bidra til mer utagering fremfor å være konfliktdempende. Gjennom vår daglige kontakt med innsatte erfarer vi at bruk av makt og tvang medfører økt frustrasjon og aggresjon blant innsatte. Innføringen vil skape en større avstand mellom innsatt og ansatt, og mellom de innsatte seg imellom.

Det er ikke i tilstrekkelig grad tatt stilling til ubehaget den innsatte vil oppleve ved å bli påført en spyttette. Vi mener det er nødvendig at departementet foretar en grundigere vurdering av spyttettens skadepotensial. Bruk av spyttette er et inngripende og svært nedverdiggende tiltak overfor en gruppe mennesker som allerede befinner seg i en sårbar situasjon. Det kan være flere underliggende årsaker til at innsatte reagerer ved å spytte. De siste års kutt i bevilgningene til Kriminalomsorgen har gått hardt utover tilbudet til de innsatte og bemanningssituasjonen i fengslene. Dette, og den omfattende bruken av isolasjon og innlåsing på cella, skaper uro og frustrasjon blant de innsatte. Departementet burde heller ta tak i årsakene til utageringen, fremfor å tilrettelegge for mer tvangsbruk.

Vi ønsker også å bemerke at det ikke er adressert i hvilke situasjoner det vil være aktuelt å bruke spyttette. Dersom departementet kommer frem til at tvangsmiddelet skal innføres, må dette klargjøres. Av hensyn til innsattes forutberegnelighet bør bruk av spyttette fremgå av retningslinjene.

Egen terskel for bruk av "lettere" tvangsmidler

Jussbuss er videre sterkt kritiske til innføring av en ny og senket terskel for bruk av "lettere" tvangsmidler. Dersom lovforslaget om nytt annet ledd blir vedtatt, vil det åpne for at tvang brukes i større grad enn det som er tillatt i dag. Den foreslåtte terskelen for bruk av "lettere" tvangsmidler er dessuten svært skjønnsmessig og vag. En uklar hjemmel vil kunne føre til at

tvangsmidler blir brukt i større grad enn nødvendig og at terskelen lettere vil kunne utvannes over tid.

En lempeligere terskel vil i tillegg kunne innebære at fengslene ikke i tilstrekkelig grad vurderer andre mindre inngripende tiltak før tvangsmidler tas i bruk. Bruk av tvang skal i alle tilfeller være siste utvei, og terskelen må derfor forbli høy.

Spørsmål kan rettes til Jussbuss på telefonnummer 22 84 29 00 mellom klokken 10.00 og 15.00, alle hverdager unntatt torsdag.

Med vennlig hilsen

For Jussbuss v/fengselsgruppa

Amalie S.B. Larsen

Lima Rezaei

Christopher J.J. Åsheim

Grethe K. Olsen

Frida O. Marthinussen